

T A
Č R

PRINCIPY A PRAVIDLA V OBLASTI OCHRANY PRÁV DUŠEVNÍHO VLASTNICTVÍ

prosinec 2014, aktualizace srpen 2022

Úvod

V souvislosti se zaváděním otevřeného přístupu k výsledkům výzkumu a datům do praxe výzkumníků v ČR, se TA ČR rozhodla aktualizovat dříve zveřejněné principy a pravidla v oblasti duševního vlastnictví, která v TA ČR vznikla v roce 2014. Původní dokument reagoval na řadu studií a analýz, jejichž cíle bylo identifikovat hlavní problémy, které omezují efektivnější nakládání s duševním vlastnictvím a transferu technologií a znalostí.

Z dosavadních zjištění a zkušeností je možné vyvodit obecné závěry a principy ochrany práv duševního vlastnictví, která se vztahují na výstupy/výsledky výzkumných projektů podpořených z veřejných zdrojů nejen Technologickou agenturou ČR.

Principy v oblasti práv duševního vlastnictví

1. Cíl

Výstupy/výsledky projektů výzkumu a vývoje (dále VaV) částečně nebo zcela financovaných z veřejných zdrojů musí společnosti přinášet prospěch v širším slova smyslu, a to nejen prostřednictvím rozvoje a rozšiřování znalostí, ale i prostřednictvím komerčního využití. Využití výstupů/výsledků VaV v praxi je pro TA ČR zásadní a přínos podporovaných projektů pro společnost, včetně přínosů ekonomických v závislosti na typu programu, je zohledňován.

TA ČR hraje důležitou roli v podpoře managementu práv duševního vlastnictví, a to i u výzkumných projektů kofinancovaných ze soukromých zdrojů (kolaborativní výzkum). Všeobecným cílem TA ČR je zajistit, aby financování projektů výzkumu a vývoje bylo využíváno takovým způsobem, který by maximalizoval přínosy státních dotací pro společnost. Tento základní princip se prolíná všemi body tohoto dokumentu.

2. Hodnota

Výstupy/výsledky výzkumu jsou majetkem, který má svou hodnotu. Tato hodnota bývá často proměnlivá v čase a je třeba zajistit její maximální využití. Všichni zúčastnění si musí být vědomi hodnoty vytvářených výsledků/výstupů.

Ve výzkumných organizacích není obecně doceňována skutečná hodnota existujícího duševního vlastnictví a nehmotného majetku obecně. To se negativně odráží jak v projektech výzkumné spolupráce s podniky, kde výzkumné organizace do projektu vkládají své duševní vlastnictví bez jeho řádného ocenění a uplatnění nároku na jeho ochranu, tak i v projektech smluvního výzkumu a transferu znalostí, kde existující duševní vlastnictví není často zahrnováno do konečné ceny poskytovaných výzkumných služeb. Příčinou je, že výzkumníci často nemají povědomí o skutečné hodnotě duševní činnosti a tedy i potřebě jeho průmyslově právní ochrany. Služby spojené s oceňováním duševního vlastnictví a nejhodnější formou jeho ochrany mohou nabízet odpovědné útvary (nejčastěji centra transferu technologií a znalostí).

3. Ochrana

Instituce musí vyhodnotit, zda výstupy/výsledky výzkumu mají či mohou mít komerční hodnotu, a pokud ano, musí zajistit, aby takové výstupy/výsledky byly chráněny.

Důsledkem nízkého povědomí o hodnotě duševního vlastnictví a nehmotného majetku obecně je pak často nevyhovující forma ochrany duševního vlastnictví a nízká kvalita patentových přihlášek.

Je nutné, aby účastníci výzkumného projektu zvýšili své povědomí o otázkách zahrnujících ochranu duševního vlastnictví. TA ČR od svých uchazečů rovněž očekává, že vyvinou strategie pro oblast práv duševního vlastnictví, a že vyčlení zdroje nutné k ochraně a komercializaci výstupů/výsledků VaV.

Nutnost ochrany se liší oblast od oblasti. V některých oblastech je bezpodmínečně nutné chránit výstupy/výsledky výzkumu, zatímco v jiných oblastech to je méně vhodné anebo nemožné. Stejně jako v případě služeb spojených s oceňováním duševního vlastnictví, mohou odpovědné útvary v rámci institucí (nejčastěji centra transferu technologií a znalostí) nabízet služby v oblasti zajištění nejvhodnější formy jeho ochrany.

4. Využití

Výstupy/výsledky projektu VaV musí být využity v rozumném časovém období od dosažení.

Vlastnická práva k výstupům/výsledkům zahrnují rovněž závazky, a je zásadním požadavkem, aby výstupy/výsledky výzkumných projektů financovaných TA ČR byly využity. **Princip využití je zásadní a je mu připisována vysoká priorita.**

Požadavek na využití výstupů/výsledků výzkumu se liší na základě druhu výstupů/výsledků a jejich potenciálu. Mají-li výstupy/výsledky komerční potenciál, požaduje TA ČR, aby bylo tohoto potenciálu využito. V jiných případech může být tomuto požadavku vyhověno tím, že se výstupy/výsledky použijí např. ve vzdělávání a dalším výzkumu.

Jsou to účastníci projektu, kdo rozhoduje, v jakém časovém období pro konkrétní projekt s ohledem na povahu dosaženého výstupu/výsledku a příslušného oboru výstupy/výsledky využijí. V různých oblastech může být toto časové období různé, např. v oblasti IT to může znamenat několik měsíců, zatímco v oblasti biotechnologií to může představovat několik let, než budou výstupy/výsledky využity. Komerční využití má mnoho podob a může například znamenat přímé zavedení do výroby, prodej licence či podíl na chráněném know-how, založení spin-off společnosti či "joint-venture" společnosti atd. Hlavním bodem ve všech případech je to, že instituce, která nabyla práv, musí demonstrovat aktivitu ve využití výstupů/výsledků. Pokud by se objevily otázky týkající se časového rámce pro využití projektových výstupů/výsledků, musí být předloženo detailní vysvětlení plánů pro další vývojové aktivity. Nejsou-li výsledky v rámci výhradní licence využity v rámci rozumného časového období, může autor od licenční smlouvy za určitých podmínek odstoupit (srov. § 2378 občanského zákoníku).

Princip, že výstupy/výsledky projektu VaV musí být využity v rámci rozumného časového období, se týká všech způsobů a oblastí, ve kterých existuje potenciál využití. Způsob využití výsledků by měl být uveden v návrhu projektu, ve Smlouvě o účasti na řešení projektu, v implementačním plánu anebo ve smlouvě o využití výsledků.

5. Práva

V případě kolaborativního výzkumu se musí strany dohodnout, jak budou vlastnická a majetková práva distribuována a spravována. Úprava vlastnických práv je plně v kompetenci spolupracujících subjektů za předpokladu souladu s legislativními a dalšími předpisy. Zásady úpravy vlastnických práv musí být součástí Smlouvy o účasti na řešení projektu. TA ČR poskytuje v rámci možností maximální podporu řešitelům a uživatelům výsledků v souladu s §36a, odst. 3), písm. g) ZPVV.

V případě kolaborativního výzkumu bude situace ohledně práv duševního vlastnictví často komplikovaná, jelikož práva k výsledkům/výstupům stejného výzkumného projektu si může nárokovat několik institucí. Aby se předešlo nejasným situacím v souvislosti s využitím výsledků/výstupů projektu, musí se strany předem domluvit, jak budou tato práva rozdělena a spravována; viz bod 6 níže. Strany disponují určitou svobodou při rozhodování, jakým způsobem se určí výše podílů, a to například podle výše vložených finančních prostředků do společného projektu nebo podle objemu výzkumného úsilí každé ze stran či vzájemných kombinací různých možností.

Důležitým cílem je zajistit využití výsledků/výstupů vzešlých z projektů (případně pokračující výzkum jasně vedoucí k budoucímu komerčnímu využití). Současná právní úprava vyžaduje, aby práva k projektovým výsledkům/výstupům byla primárně převedena z výzkumníků (a jiných stran, které byly nápomocny při dosažení výsledků/výstupů VaV) na instituci, ve které jsou zaměstnání. Je na zaměstnavateli, aby vyjasnil finanční kompenzace zahrnuté do takového převedení práv od zaměstnanců. Podstatou zaměstnaneckého díla je, aby bylo vytvořeno za účelem plnění povinností vyplývajících z pracovního poměru. K zaměstnaneckým dílům na základě autorského zákona, pokud si smluvní strany nesjednají něco jiného, náleží zaměstnavateli oprávnění vykonávat svým jménem majetková práva k dílu. V případě vytvoření podnikového vynálezu je zaměstnanec povinen zaměstnavatele neprodleně písemně vyrozumět a předat mu podklady k posouzení vynálezu (popř. užitného / průmyslového vzoru) a zaměstnavatel musí právo na takový vynález uplatnit ve lhůtě 3 měsíců od okamžiku, kdy byl zaměstnancem vyrozuměn. Po marném uplynutí této lhůty přechází právo na uplatnění vynálezu zpět na původce.

Samostatnou kategorií jsou školní díla, jejichž právní úpravu uvádíme v samostatném "Stanovisku TA ČR K širším aspektům využití nákladové položky "stipendia" verze 2" viz https://www.tacr.cz/wp-content/uploads/documents/2019/09/27/1569568331_190718_stanovisko_stipendia_v2.pdf

Použití výsledků/výstupů výzkumu v dalším výzkumu není obvykle v rozporu s komerčním využitím, ani s právy duševního vlastnictví. Právo k využití výsledků/výstupů k výzkumným účelům by nemělo být omezeno, naopak by mělo být ošetřeno v uzavíraných smlouvách, které se dotýkají příslušného projektu.

6. Smlouva o účasti na řešení projektu

Smlouva o účasti na řešení projektu, která upravuje vztahy mezi účastníky projektu, musí být uzavřena ještě předtím, než strany uzavřou smlouvu s TA ČR.

Záměrem tohoto principu je zajistit, aby si spolupracující partneři vyjasnili otázky a záležitosti spojené s řešením a implementací projektu ještě předtím, než uzavřou smlouvu s TA ČR. Tato skutečnost pomůže vytvořit pevné základy úspěšné spolupráce mezi účastníky projektu.

Principy Smlouvy o účasti na řešení projektu popisuje následující stanovisko:

[Stanovisko ke Smlouvě o účasti na řešení projektu](#)

7. Uveřejnění výsledku

V určitých situacích může být legitimní držet výsledky/výstupy v tajnosti, aby nebyla narušena možnost jejich ochrany nebo komerčního využití.

V případě projektů hrazených výlučně z veřejných zdrojů platí, že výsledky/výstupy výzkumného projektu musí být zveřejněny co možná nejdříve. Jestliže takovýto postup může narušit ochranu nebo komerční využití výsledků/výstupů, mohou a měly by se strany dohodnout na dočasném odložení zveřejnění. **Z pohledu TA ČR je princip aplikace projektových výsledků/výstupů v praxi zásadní.**

Příjemci by tedy měli nejprve zvážit, zda mohou oni či další účastníci projektu daná data či výsledky/výstupy využít v praxi, zejm. komerčně.

Pokud se u daného výsledku/výstupu komerční či jiné využití nepředpokládá, či se v rozumné době nepodaří, měl by být výsledek/výstup společně se souvisejícími daty zveřejněn (i s časovým odstupem), a to ideálně **s umožněním otevřeného přístupu**. Otevřený přístup k výsledkům a datům je obecně chápán jako zajištění trvalého, okamžitého, svobodného a bezplatného online přístupu k výsledkům vědy, výzkumu a inovací pro jakéhokoliv uživatele.

Otevřený přístup k výsledkům a datům je v posledních letech v EU trendem, který postupně přichází i do ČR. Velkým podporovatelem otevřeného přístupu je Evropská komise, která v programu Horizont Evropa vyžaduje povinný otevřený přístup u všech projektů, které podporuje.

Zveřejnění výsledků/výstupů a souvisejících dat v otevřeném formátu umožní jejich ověření a využití (ať již v navazujícím výzkumu či v praxi) jiným subjektům než původnímu výzkumnému týmu. Zvýší se tak šance na uplatnění výsledku/výstupu nebo jeho části v praxi. Paralelně se zvyšuje efektivita vynaložených veřejných prostředků.

Smyslem otevřeného přístupu je zpřístupnit všechny výsledky/výstupy výzkumu a data, která jsou nezbytná pro jejich ověření, co nejširšímu publiku a co nejdříve po jejich vzniku. Data k výsledkům/výstupům by měla být FAIR (vyhledatelná, přístupná, interoperabilní a opakovaně použitelná). Zveřejněna by měla být v souladu se zásadou „co nejotevřenější, uzavřený jen v nutných

případech“. To znamená, že by se měly automaticky zpřístupňovat všechny výsledky/výstupy výzkumu a data, s výjimkou těch, která se sdílet nesmí.

Co se nesmí sdílet?

Podle Směrnice Směrnice 2019/1024¹ ze dne 20. června 2019 o otevřených datech a opakovaném použití informací veřejného sektoru se nesmí sdílet data, která by mohla ohrozit:

- **právo na ochranu duševního vlastnictví,**
- právo na ochranu soukromí a osobních údajů,
- právo na ochranu obchodního tajemství, bezpečnosti státu nebo jiných oprávněných zájmů majitele dat (např. v případě **možnosti obchodního využití**).

8. Licence u otevřeného přístupu

Otevřený přístup je v kontextu duševního vlastnictví pouze jiným přístupem k nakládání s různými typy autorských a průmyslových práv.

U standardního způsobu publikování obvykle přechází **práva duševního vlastnictví** na vydavatele. V otevřeném přístupu je zásadním principem **zachování těchto práv autorovi, a to proto, aby mohl s výsledky/výstupy i daty volně zacházet a zpřístupnit je dle svého uvážení veřejnosti**. Při jednání s vydavatelem je nutné ponechání těchto práv vyžadovat a uzavřít smlouvu, která to umožní.

Doporučuje se např. využití licence Creative Commons² (CC-BY), která umožňuje ostatním přístup, vytěžování, využití, šíření a reprodukování výzkumného díla a dat a z nich odvozená díla. Jediným omezením je uvedení autora. Tato varianta licence je nejotevřenější / nejširší. Další typy licencí umožňují přístup k výsledku/výstupu či datům a k jejich využití omezit např. na nekomerční využití apod.

Pokud výzkumník z legitimních důvodů nechce či nemůže zveřejnit kompletní data či chce mít podrobnější informace o jejich využití, může zveřejnit pouze metadata těchto dat, tj. informace o tom, jaká data jsou sbírána a v jaké formě, a samotná data poskytnout na základě žádosti konkrétního výzkumníka.

Data je také možné (a v mnoha případech také nutné, zejména s ohledem na GDPR) anonymizovat tak, aby neobsahovala údaje, které by mohly vést k identifikaci konkrétní osoby.

¹ [32019L1024 - EN - EUR-Lex](#)

² <https://creativecommons.org/licenses/?lang=cs>